

Van Achterbergh-Domhof Prijs 2016

Johan van Loon

De twee aartsvaders van de moderne Nederlandse keramiek, zo werden en worden ze nog altijd genoemd: Jan van der Vaart en Johan van Loon. Jan vertegenwoordigde de rationele constructieve richting, Johan de meer intuïtieve en spontane. Hoe verschillend ook, beiden hebben een enorme invloed gehad op de jongere generatie keramisch kunstenaars in Nederland, niet alleen door de manier waarop zij het vak aan hun studenten overbrachten, maar vooral ook door de kwaliteit en zeggingskracht van hun werk zelf.

Jan is niet meer onder ons, maar Johan is op zijn bijna 82ste nog altijd aan het werk. Met de doelstelling van de Van Achterbergh-Domhof Prijs in gedachten – nl. dat deze wordt toegekend aan een persoon of instelling die van bijzondere betekenis is voor de ontwikkeling van de hedendaagse keramische kunsten in Nederland – is het dan ook meer dan terecht dat Johan van Loon degene is die dit jaar de prijs in ontvangst mag nemen. De jury hoefde er niet lang over na te denken en was unaniem in haar voordracht.

‘Creëren met klei in volledige vrijheid’, dat is altijd het motto van Johan van Loon geweest. In de talloze publicaties die over hem zijn verschenen, komt dit leidmotief steeds weer naar voren. Bovendien is het opvallend dat in deze publicaties – meer dan in die over zijn collega-kunstenaars – het ook steeds over zijn persoonlijkheid gaat. Het is duidelijk: iedereen ziet dat er een directe relatie bestaat tussen de *mens* Johan van Loon en de *kunstenaar* Johan van Loon.

Helemaal aan het begin van Van Loons carrière was het Jacob van Achterbergh zelf die dit al opmerkte en wat ligt meer voor de hand om hem hier te citeren. Want niemand heeft de jonge pottenbakkers en keramisten die hij bewonderde, stimuleerde en ondersteunde in die toen opwindende jaren 60 zo treffend beschreven als hij. En niemand kon dat in zo’n prachtig geformuleerde en vaak poëtische bewoordingen. Luister maar naar hoe hij Johan van Loon kenschetste:

Van Loon was volgens hem een ‘kwikzilverachtige jongeling’, ‘ongrijpbaar’ en met ‘onweerstaanbaar innemende eigenschappen’, een pottenbakker met een ‘nerveuze gedrevenheid’ en voldoende ‘lef om het toeval naar zijn hand te zetten’. Iemand met

'talloze ingevingen', 'mysterieuze capriolen', 'een kameleontisch aanpassingsvermogen', 'een onovertroffen gedurfdheid in aanpak' en een 'vaak dolzinnige ondernemingslust'. Hij beschouwde hem als 'het wonderkind en *enfant terrible* van de Nederlandse keramiek', wiens 'woelige, ongedurig elke indruk, elke belevenis opzuigende en vol flitsende afwisseling weer direct reflecterende temperament ...even duidelijk in zijn scheppingen staat gebrand als zijn signatuur erin gegrift of erop gestempeld.' Wie schrijft er vandaag de dag nog zo'n zin als deze, die behalve goed gecomponeerd ook nog eens precies de essentie van het werk en zijn maker weergeeft?!

Van Achterbergh volgde de ontwikkelingen in het werk van Van Loon op de voet en toen hij in 1979 een aantal werken uit diens solotentoonstelling in Museum Boijmans van Beuningen had aangekocht en in goede orde thuis had ontvangen, schreef hij hem een brief, waaruit opnieuw blijkt hoezeer hij Van Loon bewonderde:

'De keramiek is meer dan een wonder, ik ga er hier in Amsterdam een joyeus ensemble van uitstellen, precies wat ik nodig heb in deze zeer droeve lente na die zeer zware winter. Ik kan mij geen fraaiere combinatie van superbe elegantie, schitterende techniek en hartveroverende vrolijkheid voorstellen dan in jouw stukken – want dat is ook een groot kenmerk van je werk: het is nooit zwaar op de hand, moeizaam, maar altijd meeslepend, opbeurend, verhelderend, zelfs de solide steengoed borden en bakken, zij gaan alle omhoog, bloeien uit, verjongen zich in vorm, stralen. Stralend is misschien de allerbeste omschrijving van je keramische kunst: uitstralend, rayonnant, van oerdrift en scheppingskracht.'

Tot zover de visie van Van Achterbergh op het werk van Van Loon. We hebben hem zo uitgebreid aan het woord gelaten, niet alleen omdat hij een belangrijke steun en adviseur voor Van Loon is geweest, maar vooral omdat zijn toenmalige karakterisering van de persoon Van Loon en van zijn keramiek nog steeds even actueel is.

'Een kwikzilverachtige jongeling'. Nee, een jongeling is Johan niet meer, althans niet in leeftijd, maar dat beweeglijke en levendige van kwikzilver kenmerkt hem nog altijd. Het experimenteren, het onbevange zoeken en ontdekken van nieuwe mogelijkheden heeft hij tot levenskunst verheven. Misschien niet eens bewust, maar hij kan niet anders, het is wie hij is.

Alleen daarom al kan zijn werk niet in een hokje worden geplaatst. Het intuïtieve, spontane en impulsieve dat hem typeert leidt als vanzelf tot nieuwe creaties die ons maar ook hemzelf blijven verrassen. Hij laat zich niet leiden door wat de markt wil, hij maakt wat hijzelf wil. Dat deed hij vroeger, dat doet hij nu.

Van Loons *beweeglijke* aard is ook letterlijk op te vatten: hij heeft altijd de behoefte gevoeld om te reizen, om te leren, nieuwe ervaringen op te doen, zich te laten inspireren. In Finland, bij de Arabiafabriek in het atelier van Kylikki Salmenhaara, in Engeland bij Lucie Rie, in Zweden bij Stig Lindberg. Wat hij er leerde en zag gebruikte hij om tot iets geheel eigens en oorspronkelijks te komen.

De kans die hem in 1977 werd aangereikt door de Koninklijke Porseleinfabriek in Kopenhagen en twee jaar later door Rosenthal in het Duitse Selb heeft hij met beide handen aangegrepen. Het bleek een gouden greep. Hij begon er te werken met porselein en kon er in alle vrijheid experimenteren, vooral bij Rosenthal waar hij vele jaren aan verbonden is geweest. Hij ontwikkelde er het flinterdunne 'perkamentporselein', een vernieuwing binnen de keramische industrie.

Maar laten we vooral niet het werk vergeten waar Johan van Loon het meest om bekend is geworden. Of eigenlijk kunnen we beter spreken van de techniek die hem het meest na aan het hart ligt: het plooiën, vouwen en vlechten van lappen of repen klei, een techniek die hij al begin jaren 70 toepaste en die later vele anderen tot voorbeeld is geweest. Van Loons textiele achtergrond – hij is immers oorspronkelijk in dat vak opgeleid – heeft daarbij vanzelfsprekend een bepalende rol gespeeld. In feite is veel van zijn werk een symbiose tussen beide disciplines, in elk geval in kleur, textuur en beweeglijkheid. 'Terecht zou ik mijzelf kunnen noemen de textiele keramist', zei hij ooit zelf.

Van Loons invloed op zijn studenten kwam in het begin al even ter sprake. Mede op zijn initiatief werd in 1971 een afdeling keramiek opgericht aan de Akademie voor Kunst en Industrie in Enschede, waar hij ook al les gaf in textiele vormgeving. Hij doceerde er tot 1976, daarna tot 1986 aan de Academie St. Joost in Breda. Later volgden ook gastdocentschappen aan verschillende vooraanstaande keramiekopleidingen in Duitsland. De internationale bekendheid die Johan geniet blijkt alleen al uit de lange lijst van musea die werk van hem in hun collectie hebben opgenomen, van Stockholm tot Stuttgart, van New York tot Mexico City.

Naast Van Achterbergh zijn er andere bewonderaars van Johan van Loon geweest die zijn keramiek prachtig hebben omschreven. Dorris Kuyken, oud-conservator van het Boijmans, moet hier als eerste worden genoemd, maar ook Jaap Romijn, oud-directeur van het Princessehof, vond de juiste woorden om zijn werk te typeren: 'Johan van Loon's ceramiek is een vorm van *leven*, niet alleen maar een vorm van denken, of een vorm van doen, maar van *leven*, *compleet* leven, met alle tegenstellingen die ons, levenden, dagelijks in verwarring en verrukking brengen.' En over Johan als mens en kunstenaar schreef Romijn: 'Hij is altijd in wording, altijd op avontuur.' Dat was in 1974, toen Van Loon 40 werd. Het is een constatering die nu, ruim veertig jaar later, nog altijd geldt. Niet voor niets gaf Van Loon de tentoonstelling ter gelegenheid van zijn 80ste verjaardag de titel *Panta Rhei*: 'Alles stroomt, alles is in wording, niets is bestendig'.

Leeuwarden

15 oktober 2016

Marcel Brouwer

Hans Fuchs

Karin Gaillard